

ÅRSRAPPORT

1975

FRI RETTSHJELP FOR KVINNER

Utarbeidet av:

Sissel Melgård & Kjersti Dørstad

INNHALDSFORTEGNELSE

- I. Kort oppsummering av virksomheten i 1975.
 - I.I. Antall henvendelser og den arbeidsmengde de har representert.
 - I.2. Kort om saksbehandlerne tilknytning til gruppa i 1975.
2. Enkelthenvendelsene.
 - 2.I. Om materialet tabellene er utarbeidet på bakgrunn av.
 - 2.2. De enkelte rettsspørsmål.
 - 2.2.I. Tabell I
 - 2.2.2. Tabell 2
 - 2.2.3. Andre henvendelser (ikke-registrerte).
 - 2.3. Klientene.
 - 2.3.I. Alder
 - 2.3.2. Sivilstand
 - 2.3.3. Barn
 - 2.3.4. Utdannelse
 - 2.3.5. Stilling
 - 2.3.6. Generelt inntrykk av klientene
 - 2.4. Forholdet mellom sakstype og klientenes sivilstand.
 - 2.5. Geografisk fordeling av henvendelsene.
 - 2.5.I. Tabell 3
3. Presentasjon overfor publikum.
 - 3.I. PR, tiltak og virkninger.
 - 3.2. Fremtidige tiltak.
4. Kvinnehusprosjektet.
 - 4.I. Prosjektets start og oppbygning.
 - 4.2. Økonomi
 - 4.3. Virksomheten til nå.
5. Prosjektstillingen
 - 5.I. Kort oppsummering av arbeidet.
6. De prinsipielle arbeidsoppgavene.
 - 6.I. Vårsemesteret
 - 6.I.I Seminaret våren 1975.
 - 6.2. Høstsemesteret
 - 6.2.I. Foredrag

6.2.2. I forbindelse med henvendelser.

6.2.3. Seminaret i Danmark

6.2.4. Internt seminar

7. Arbeidet fremover

7.1. Målsettingsseminaret

7.2. Samarbeid med andre rettshjelpsinstitusjoner.

7.3. Arbeidet videre.

Kort oppsummering av virksomheten.

Fri rettshjelp for kvinner har i 1975 fortsatt arbeidet med å yte rettshjelp for kvinner ut fra de målsettinger som ble skissert i årsrapporten for 1974(rapportens s. I-4).

I.I.

Antall henvendelser og den arbeidsmengde de har representert.

I perioden fra 1. januar til 10. desember 1975 har vi mottatt 265 nye henvendelser. Hovedvekten av disse henvendelsene kom i vårsemesteret. Dette beror på en rekke forhold som vil bli nærmere drøftet under punktet presentasjon overfor publikum.

De enkelte sakene vi har hatt i denne perioden har i større grad blitt fulgt opp fra klientenes side. Vi har mottatt flere brev om samme sak, noe som innebærer at det blir bedre kommunikasjon mellom de enkelte saksbehandlergruppene og klienten. Gruppene kan således i større grad kontrollere de råd vi gir når frem, de kan yte ytterligere veiledning og rette opp eventuelle misforståelser.

Dette forhold gjør imidlertid saksbehandlingen mer omfattende og tidkrevende. Det reelle saksomfanget er derfor tildels mye større enn antallet henvendelser skulle tyde på.

Årsaken til at sakene i større grad følges opp er kanskje at vi i løpet av den tiden virksomheten har blitt drevet er blitt flinkere til å finne frem til de egentlige problemer og derved i stand til å stille de riktige spørsmålene overfor klientene. Det er etter hvert lagt vekt på en mer aktiv holdning overfor klientene. I mange tilfelle har de enkelte saksbehandlerne telefonkontakt med klientene ved siden av skriftlig kontakt. Saksbehandlingen er i det hele blitt mer engasjerende for den enkelte.

saksbehandler og saksbehandlergruppene som helhet. Sist, men ikke minst, det synes som om de råd vi gir har større effekt overfor den enkelte klient.

I.2. Kort om saksbehandlerenes tilknytning til grupper i 1975.

Det har vært gjennomsnittlig 27 saksbehandlere tilknyttet virksomheten, fordelt på 5 grupper. Det har vært en del utskiftninger, vi kan nesten si at det har skjedd et generasjonsskifte i gruppene. Arbeidet er til dels svært tidkrevende de som har vært med fra starten må derfor gi seg og nye kommer til. Det er selvsagt en fordel at flest mulig får delta i arbeidet. Vi har imidlertid hele tiden søkt å sikre en viss kontinuitet, slik at vi kan dra nytte av de erfaringer som deltakerne som har vært med en tid har oppnådd. En positiv observasjon er at mange av de som har måttet slutte p.g.a. eksamenslesning har begynt igjen etter endt eksamen. I tillegg deltar en rekke av de tidligere saksbehandlerne på fellesmøtene. I hele 1974 og i vårsemesteret 1975 har det vært kandidater i de enkelte gruppene. Det har imidlertid i høstsemesteret vist seg vanskelig å få tilstrekkelig mange kandidater tilknyttet virksomheten. I de gruppene som det ikke er kandidater er det for det meste viderekommende studenter, dessuten konsulteres universitetets lærere dersom det er tvil m.h.t. løsningen av et rettsspørsmål.

2. Enkelttjenestene

2.I. Grunnlaget for tabellene
 Tabellene i det følgende er utarbeidet på bakgrunn av saksmengden fra I.II 1974 t.o.m. 30.10.75

Tilsammen utgjør dette 294 henvendelser. Av disse var en del ikke tilgjengelig på det tidspunkt tabellen ble utarbeidet. Tabellene baserer seg derfor på 264 henvendelser. De opplysninger som ligger til grunn for de data som er fremkommet m.h.t. sivilstand, alder, barn, utdannelse og yrke er basert på klientenes egne opplysninger. Det er således ikke foretatt noen forespørsler direkte overfor klienten om disse forhold.

2.2. De enkelte rettsspørsmål.

Idet de enkelte henvendelsene ofte inneholder fler enn ett rettsspørsmål, har vi funnet det riktigst å sette opp en tabell som viser fordelingen av rettsspørsmål.

2.2.I. Tabell I - de registrerte rettsspørsmål.

I	Abort og fødselsrett	0,4%	I
2	Arbeidsrett	5.0%	I7
3	Arverett	6.8%	23
4	Erstatning- og forsikring	3.2%	II
5	Familierett	41.7%	I42
6	Husleierett	2.6%	9
7	Kjøpsrett	0.4%	I
8	Personrett	3.8%	I3
9	Skatterett	3.2%	II
I0	Strafferett	1.5%	5
II	Tingsrett/Konkursrett	7.5%	25
I2	Trygde- og sosialrett		
	herunder klage på vedtak	I5.9%	54
I3	Forespørsler om fritt		
	rettsråd, fri sakførsel o.a.	4.5%	I5
I4	Forespørsler ellers	2.0%	8
I5	Henvendelser uten spesifisert problemstilling	I.5%	5

Totalt

I00.0 % 340

2.2.2. Prosentvis fordeling av rettsspørsmålene på familierettens område.

Tabell 2

Separasjon/skilsmiss	28.5%
Felleseieskifte	26.6%
Bidrag	15.7%
Barnefordeling/samværsrett	10.5%
Samliv uten vigsel	8.6%
Husmorens rettigheter i ekteskapet	5.8%
Farskap	2.8%
Adopsjon	0.5%
Uskifte	0.5%
Barnevern	0.5%
<hr/> Totalt	<hr/> 100.0%

Kommentar til tabellene:

Familierettssakene dominerer. Dette var markant også i det foregående året. Undertabellen viser at separasjon/skilsmissespørsmål er i overveiende flertall, tett fulgt av felleseieskiftespørsmål. Dette har sammenheng med at flere av separasjon/skilsmissespørsmålene er generelle. Klientene ber ofte om opplysninger om fremgangsmåten ved separasjon/skilsmiss, samt om situasjonen under og etter disse. Det er da naturlig å orientere om felleseieskifte.

En del av henvendelsene er kommet fra klienter som står midt oppe i en separasjon eller skilsmiss. Det har i slike tilfelle ofte vist seg vanskelig for ektefellene å bli enige om f.eks. skifte av felleseie og barnefordeling. I en del av disse tilfellene har det vært nødvendig å skaffe klienten advokat.

I denne perioden har det vært en bemerkelsesverdige økning i antallet rettsspørsmål vedrørende samliv uten vigsel. Dels har spørsmålene vært

av generell karakter, f.eks. om forskjellen på samliv uten vigsel og formelt ekteskap, samt avtaleregulering av slike forhold.

I en del av disse tilfellene var det oppstått tvist mellom partene, forholdet var oppløst, og partene kunne ikke komme til enighet om fordelingen av eiendelene.

I et par tilfeller var det oppstått tvist mellom klienten og partnerens arvinger, disse mente å ha full arverett til eks. bil og hus, møbler og annet, som alt sammen var registrert på avdøde.

Etter en gjennomgåelse av disse henvendelsene må vi konkludere med at det foreligger et absolutt behov for en nærmere rettlig regulering av samliv uten vigsel, for å beskytte den svakere part i forholdet.

Det har i denne perioden som i forrige vært en rekke spørsmål om husmorens rettigheter i ekteskapet. Disse spørsmålene har dels angått rådigheten over felleie, dels oppretting av sær-eie.

Bidrag-, barnefordeling og samværsrett er en gruppe rettsproblemer som er økt sammenlignet med fjordåret. Bidragsspørsmål har dels dreiet seg om utsrekningen av bidragsplikten ved samlivsbrudd, dels forespørsler om muligheten for forhøyet bidrag. Barnefordelingsspørsmålene angår hvem som har krav på foreldremyndigheten og også hvilke konsekvenser det får for den ene part m.h.t. innflydelse på barnets oppdragelse o.a. at den andre ble tildelt foreldremyndigheten. Utsrekningen av samværsretten er det også i endel tilfelle reist spørsmål om. Dels angikk disse hvorvidt klienten kunne nekte faren samvær med barna i spesielle tilfeller. Det var dessuten spørsmål om hvorvidt kvinnen kan kreve at faren gjør bruk av sin samværsrett.

Disse spørsmålene viser at det hersker stor usikkerhet m.h.t. en rekke vesentlige rettsforhold som angår mange. Det kan spørres om det ikke bør være en generell innføring i slike problemområder som her nevnt alt ved inngåelsen av ekteskapet. I alle tilfelle bør partene ved samlivsbrudd gis en grundig informasjon om disse forhold.

Trygd- og sosialrettsspørsmålene:

Det har vært nedgang i de %-vise antall henvendelser vedrørende trygd- og sosialrett sammen lignet med fjordåret. I forbindelse med mange av henvendelsene angående separasjon/skilsmisse har klienten spurt om hvorvidt det finnes stønadsordninger slik at de kan få hjelp til barnetilsyn, evt. livsopphold. Det har vært spørsmål om utdanningsstønad, og de problemer det representerer for mang at slik stønad ikke gis til almenutdanning. I en del av disse tilfellene har vi vært behjelpelige med å utforme anke til vedkommende ankeinstans. Det samme har vi gjort i saker der klienten skriver til oss og ber om hjelp fordi hun har fått avslag på søknad om uførepensjon.

Gjennom arbeidet med slike henvendelser har vi blitt oppmerksomme på den hjemmearbeidende kvinnens problemer med å komme opp i en uføregrad på 50%.

Arbeidsrettsspørsmål:

Det har vært en markert økning i antallet arbeidsrettlige spørsmål i denne perioden, særlig i høstsemesteret. De fleste av disse henvendelsene gjelder svangerskapspermisjonsrettighetene, spørsmål om oppsigelsesvern, krav på lønn eller barselpenger o.a. Rettstilstanden på dette området er meget uklar og det har vært vanskelig å gi klientene fullgode svar.

Personrett:

Disse spørsmålene har angått skifte av navn og statsborgerlige forhold.

Klientene har ønsket å endre navn, og har spurt om hva man må foreta seg i den forbindelse, eller klienten har spurt om hun har rett til å forlange at barnet får hennes navn når det er født i ekteskap.

Vi har mottatt henvendelser vedrørende barns statsborgerskap. I ett tilfelle var klienten i en fortvilet situasjon. Partene var skilt, han var utenlandsk statsborger, hun var tilkjent foreldreretten. Faren hadde da uten videre tatt barnet med ut av landet. Det syntes håpløst for henne å få barnet tilbake.

På bakgrunn av de sakene vi har mottatt om slike forhold må vi oppsummere at reglene vedrørende statsborgerskap i mange tilfeller rårmer både kvinnen og barnet svært hardt. Det kan vel være grunn til å endre disse bestemmelsene, eller i alle tilfelle gjøre dem mer fleksible.

Vi har også hatt henvendelser fra norske kvinner som i perioder er bosatt i utlandet om hvilke rettigheter de har m.h.t. sosiale stønader, trygd, skatt o.a.

Arverett:

Arverettslige spørsmål er av typen oppsetting av testament, utenomekteskapelige barns arverett samt generelle spørsmål angående arveavgift o.a.

Tingsrett:

Disse henvendelsene har til dels dreid seg om kompliserte spørsmål, såsom tolkning av kontraktbestemmelser, ekspropriasjonsforhold o.a. Det har i en del tilfelle vært aktuelt å henvise klienten til advokat.

Husleierett:

Problemer i husleieforhold har vært reist i en rekke henvendelser, såsom oppsigelse på usaklig grunnlag, leietakers rettigheter i leieforhold o.l.

Forespørsler angående fritt rettsråd, fri sakførsler o.l.:

I forbindelse med en del henvendelser særlig innen familieretten har vi fått forespørsler om disse ordningene. En del har vært bra orientert om ordningene, andre har bare spurt om muligheten for gratis råd og veiledning foreligger. Det er etter vår mening grunn til å gjøre disse ordningene mer kjent.

Forespørsler:

Vi har hatt en rekke spørsmål angående kvinnens rettsstilling generelt og om litteratur om emnet fra kvinneorganisasjoner og andre intitusjoner.

Endelig har vi hatt henvendelser av ikke-rettsli karakter foruten henvendelser hvor vedkommende ikke kunne gjøre rede for saksforholdet, selv etter at vi har tatt kontakt for å få klargjort problemene.

2.2.3. Andre henvendelser.

De her presenterte sakene representerer ikke det totale antall henvendelser til Fri rettshjelp for kvinner siste år. Som i fjor har vi mottatt en rekke henvendelser pr. telefon. Enklere juridiske spørsmål har vi svart på omgående, disse er imidlertid ikke registrert. Ellers har vi henvist disse klientene til å skrive til oss om problemene. Hvor mange av disse som faktisk har gjort det, og som derved er representert i tabellen har vi ikke oversikt over.

2.3. Klientene.

2.3.I. Alder

72 av klientene har oppgitt alder. Hovedmengden av disse ligger mellom 25 og 45 år. Resten har ikke oppgitt alder. I en del tilfelle kan man ut fra henvendelsene med temmelig stor sikkerhet anslå alderen. Her er fordelingen den samme

Det er vel tvilsomt om resten av henvendelsene avviker særlig sterkt fra denne fordelingen.

2.3.2. Sivilstand

I alt 100 av klientene oppga at de var gift, 38 oppga at de var ugift, 66 var separert eller skilt, 11 oppga at de var enker. De øvrige ga ingen opplysninger om dette forholdet, men det er grunn til å anta at de fleste av disse er gifte.

2.3.3. Barn

I 150 av henvendelsene oppga klientene at de hadde barn. 21 oppga at de ikke hadde barn, de øvrige kom ikke med noen opplysninger om dette.

2.3.4. Utdannelse

14 av klientene opplyste at de var under utdanning. Ofte dreide det seg om utdanning på universitet- eller høyskolenivå, men det var også en del som tok artium eller annen undervisning på kveldstid.

2.3.5. Stilling

77 klienter har oppgitt at de er yrkesaktive. 39 oppgir at de er hjemmearbeidende, mens 129 ikke oppgir noe om dette forhold. Det er grunn til å tro at de fleste av disse er hjemmearbeidende. Av de ikke yrkesaktive finner vi også en del pensjonister, uføre- eller alderspensjon. En del av de som har oppgitt at de er yrkesaktive arbeider på deltid.

Kontoryrkene dominerer. Vi har også en del henvendelser fra lærere, samt fra folk i høyere inntektsgrupper. Noen av klientene har oppgitt at de driver selvstendig næringsvirksomhet (butikk, kafé, pelsoppdrett o.a.). Det er imidlertid få henvendelser fra lavstatusyrkene, såsom rengjøring eller fabrikkarbeid.

2.3.6. Generelt inntrykk av klientene

I det hele synes det som om hovedmengden av klientene kommer fra et sosialt mellomskikt. Det støttes til en viss grad av utformingen av brevene. Brevene gir uttrykk for at klientene har en rekke uløste personlige og sosiale problemer ved siden av de juridiske. På den annen side viser flertallet av disse henvendelsene at kvinnen er i stand til å finne frem til sine problemer, formulere dem, og legge dem frem skriftlig. Hun er ofte i stand til å gi tilleggsopplysninger av betydning for saken. En del av brevene er rotete fremstilt og det er vanskelig å få tak i problemene. Det er imidlertid vårt inntrykk at disse ikke representerer flertallet.

Ut fra dette er det klart vanskelig å si noe mer om hvilke kvinner vi når og hvilke vi ikke når. Det kan imidlertid være et mål på høyere sosial status og dermed større muligheter for å klare sine problemer, at vedkommende klarer å formulere disse skriftlig, forholdsvis klart og greit. Sammenholder vi sakstypene med det lille vi vet om klientens person kan vi ved trekke den konklusjon at vi neppe når de dårligst stilte kvinnene.

2.4. Forholdet mellom sakstype og klientenes sivilstand.

Henvendelsene angående separasjon/skilsmissе kommer naturlig nok fra gifte kvinner. Henvendelsene fra enslige dreier seg først og fremst om bidrags- og farskapssaker, dessuten er noen av arbeidsrettssakene fra enslige kvinner. Tingsrettslige problemer er i stor grad reist av gifte kvinner, det dreier seg her ofte om problemer som angår hele familien. Husleiespørsmålene har i første rekke kommet fra enslige. Det som kanskje er bemerkelses-

verdige når det gjelder de rettsspørsmål som vi mottar, er at det er få av disse der kvinnen tar opp familiens (med familien mener vi her kvinne-mann, evt. barn-forhold) rettslige problemer. Det kan være en rekke årsaker til dette. Det kan f.eks. skyldes at kvinnen overlater disse problemene til mannen, og hva angår en del tradisjonelt juridiske problemer kan nok så være tilfelle (dette svekkes imidlertid av det faktum at mange tingsrettlige spørsmål kommer fra gifte kvinner). Et annet forhold er at mange av de problemer kvinnen i familien i høyeste grad opplever som sine vil de ikke uten videre definere som juridiske problemer, (eks. problemer av mer sosialjuridisk art) og de vil derved ikke henvende seg til oss.

Det kan også være at vi overfor mange kvinner oppleves som en institusjon som fortrinnsvis ikke beskjefter seg med familiens problemer. Dersom så er tilfelle bør vi kanskje mer uttrykkelig "invitere" denne gruppe kvinner til å skrive til oss.

Endelig er det vel sannsynlig at kvinnene jevnt over har vanskeligere for å komme med sine problemer til en hjelpeinstitusjon, de unnlater å søke hjelp inntil problemene er akutte, som f.eks. separasjon/skilsmisse-sakene ofte viser, (jfr. her "rettshjelp i grisgrente strøk s. 43). Dette innebærer at det er svært viktig å arbeide for å nå fram med rettshjelpstilbud til kvinner. Det kan imidlertid diskuteres alternative metoder for denne virksomheten.

2.5. Geografisk fordeling av henvendelsene.

En del av argumentasjonen for å drive med skriftlige henvendelser er nettopp at tilbudet når kvinner over hele landet, m.a.o. geografisk sett stor spredning.

Stort sett er henvendelsene jevnt fordelt på

de forskjellige landsdelene, selv om Oslo-området dominerer.

2.5.I. Tabell 3 - Fylkesoversikt

Fylke	By	land	total	%
Oslo	89	-	89	30.3
Akershus	7	39	46	15.6
Østfold	7	1	8	2.7
Vestfold	4	4	8	2.7
Buskerud	9	5	14	4.8
Hedmark	4	5	9	3.1
Oppland	4	5	9	3.1
Telemark	8	4	12	4.1
Aust-Agder	3	2	5	1.7
Vest-Agder	4	4	8	2.7
Rogaland	10	5	15	5.1
Hordaland	15	9	24	8.2
Sogn og Fjordane	1	2	3	1.0
Møre og Romsdal	6.	6	12	4.1
Sør-Trøndelag	3	3	6	2.0
Nord-Trøndelag	0	0	0	0.0
Nordland	5	10	15	5.1

Fylke	By	land	total	%
Troms	2	4	6	2.0
Finnmark	I	3	4	I.4
Utlandet			I	0.3
	I82	III	294	I00.0

Et fremtredende trekk er imidlertid at den største delen av henvendelsene kommer fra byer. Det er også interessant å se at Oslo-området dominerer til tross for det faktum at rettshjelp tilbudet her må sies å være mye bedre dekket enn i landet forøvrig.

3. Presentasjon overfor publikum.

3.I. PR, tiltak og virkninger.

Vi har både i vår- og høstsemesteret hatt en gruppe som har hatt ansvar for PR-fremstøt. Det har vært en såkalt "tverrgruppe", dvs. en gruppe satt sammen av en fra hver av de ordinære saksbehandlergruppene. Tverrgrupper blir svært meget benyttet når det gjelder arbeidsoppgaver som ligger utenfor den konkrete saksbehandling. Dette gjøres for å trene medlemmene opp til å samarbeide med forskjellige mennesker noe som det alltid vil være verdifullt å kunne når man senere kommer ut i arbeidslivet. At det er nøye sammenheng mellom PR-tiltak og de klientene vi når frem til, må dette året kunne tas som et tegn på. Vi kan dele året i to, på samme måte kan vi dele vår presentasjon i to, og det virker som om også klientene deler seg i to etter de samme skillelinjer.

I vårsemesteret bestod våre viktigste PR-tiltak av to store artikler i to av de mest leste ukebladene i landet. Verken før eller siden har noen av våre PR-fremstøt resultert i en så stor saksmengde. Blant klientene fra denne perioden er det en stor overvekt av hjemmевærende kvinner. De fleste er i 40-50 årsalderen og er gift eller skilt. De fleste har barn. Henvendelsene kommer fra kvinner som har reagert umiddelbart på presentasjonen, muligvis identifisert seg med eksempler i artikkelen e.l. Sakstypen har naturlig sammenheng med klientmassen. I dette tidsrom er det en utpreget dominans av familierettslige saker, med hovedtyngden på separasjon og skilsmisse.

Et annet område som skiller seg ut er trygde- og sosialrett. Også dette er en naturlig følge av klientmassen. Kvinner i 40-50 årsalderen som har vært hjemmевærende og avhengig av mannens inntekt, hr ofte ingen annen mulighet enn trygd og sosiale stønader den dag ekteskapet går i stykker.

I den andre perioden, høstsemesteret, ble det drevet svært lite PR. Vi hadde allerede en rekke saker under behandling fra tidligere, og det var også kommet en hel del i løpet av sommeren. Den eneste PR som kom, foruten en "stående" snonse i "Sirene", var en del avisoppslag på bakgrunn av Alice Kjelleholds artikkel i Lov og Rett nr. 6. Presentasjonen kom altså i en vanskeligere tilgjengelig form og dette har gjort seg merkbart utslag i klientmassen. Man må også anta at en del av henvendelsene kom fra kvinner som har hørt om Fri rettshjelp for kvinner tidligere, og som husker dette den dag problemene melder seg. De fleste henvendelser fra denne perioden kommer fra yrkesaktive kvinner eller fra kvinner under utdanning. Mange av klientene er unge, overvekt av gruppen 20-30 år, mange er ugifte og

barnløse. Dette har gitt seg følgende utslag i saksområdene:

Familierettsspørsmål er ikke lenger så dominerende. Vi har fått et variert saksområde, med større vekt på arbeidsrettslige spørsmål enn tidligere. Innen familierettsområdet er det mange henvendelser angående såkalt "papirløst ekteskap".

3.2. Fremtidige tiltak.

Av de to omtalte grupper er den førstnevnte betydelig større i omfang, og man må av dette kunne slutte at det her ligger et langt større udekket rettshjelpsbehov. Dette samsvarer også med tidligere rettshjelpsundersøkelser som viser at rettshjelpsbehovet er omvent proporsjonalt med resurssene, altså jo mindre resursser man er utstyrt med, jo større rettshjelpsbehov har man.

Hvordan vi skal nå frem til disse gruppene, er for oss et problem. Den kulørte ukepressen har vist seg å være et godt middel, men denne vei har sine begrensninger. De kommersielle hensyn som ligger bak disse foretagender tilsier at det neppe er interesse for å slå oss opp, etter å ha "brukt" oss én gang. Det samme gjelder den del av dagspressen - løssalgssavisene - , som selger på store overskrifter og som må antas å ha en viss apell til den omtalte gruppe potensielle klienter. Vi har fått klar beskjed om at disse ikke har interesse av noen artikkel om Fri rettshjelp for kvinner medmindre vi kan legge frem en "sensasjonssak" som de kan slå stort opp. Vi er imidlertid ikke interessert i å selge våre klienter på denne måte.

En gruppe kvinner har vi hatt så godt som ingen kontakt med. Dette gjelder den gruppen som stiller på de nederste trinn av den sosiale rangstigen, f.eks. kvinner som arbeider i

industrien og i de laveste serviceyrker som f.eks. rengjøringshjelp o.l. og kvinner fra primærnæringene. Dette ser vi som meget beklagelig, da det må antas at det også for denne gruppen eksisterer et stort behov for rettshjelp. Vi vil prøve å få stoff inn i lokalaviser for om mulig å nå noen av disse kvinnene. Sannsynligvis vil virkningene være begrensede, da disse kvinnene ofte ikke vil være i stand til eller ha overskudd til å konkretisere sine problemer. Den eneste effektive måte å nå denne gruppe på, er sannsynligvis ved å drive oppsøkende virksomhet, men her er vår kapasitet dessverre en begrensning.

Den fylkesmessige fordeling viser også store skjevheter, så vi vil legge særlig vekt på å spre informasjon om vår eksistens i de fylker som er dårligst representert.

4. Kvinnehusprosjektet.

Fri rettshjelp for kvinners rettshjelpstilbud på kvinnehuset i Oslo.

4.I. Prosjektets start og oppbygning.

Kvinnene i Oslo fikk i Kvinneåret 1975 et eget hus av Oslo kommune. Fri rettshjelp for kvinner fikk da en henvendelse fra de aktive i Kvinnehuset om å etablere et eget kontor der. Oslo er det sted i landet som har det beste rettshjelpstilbud. Likevel makter man ikke med de nåværende rettshjelpsordninger å dekke behovet. Via kvinnehusets tilbud så man muligheten til å nå en rekke nye kvinner, kvinner man i Fri rettshjelp for kvinner ikke når med den arbeidsform man hittil har hatt.

Tilbudet fra kvinnehuset ble diskutert i grupper og man vedtok på et fellesmøte å starte virksomheten der nede. En egen gruppe ble nedsatt for å få kontoret i orden til åpningen den 30. nov.

Den samme gruppen skulle også stå for saksbehandlingen av de innkomne saker på kontoret i kvinnehuset frem til januar 1976.

4.2. Økonomi

Det ble satt opp et budsjett over ventede kostnader for å komme i gang med driften, og for driften frem til årsskiftet 1975/76. Søknad om bevilgning for å dekke utgiftene til driften ble sendt Oslo kommune, men ble avslått i Formannskapet. Fri rettshjelp for kvinner ble våren 1975 bevilget kr. 3.000.- av Juridisk studentutvalg. Disse pengene blir nå brukt til å dekke omkostningene ved kontoret i kvinnehuset. En søknad om bevilgning til driften i 1976 er sendt Oslo kommune, og vi håper at denne blir innvilget når den kommer opp i Formannskapet i månedsskiftet januar/februar 1976. Nå har vi saker å vise til, og kan derved vise vår berettigelse i kvinnehuset.

4.3. Virksomheten til nå.

Virksomheten i kvinnehuset startet 30. november 1975. Fri rettshjelp for kvinner har hatt kontortid 2 dager i uken, tirsdag fra kl. 11-15 og torsdag fra kl. 16-20. Dette for å nå både hjemmearbeidende og utearbeidende kvinner. Til tross for lite PR om virksomheten i kvinnehuset har gruppen til i dag (17. desember) mottatt 18 saker. Fordelt på 4 vakter vil det si at man har hatt en klient pr. time man har hatt vakt der nede. Man har erfart at man ved første gangs møte, for å få tak i flest mulige opplysninger fra klientene, trenger denne timen. Sakene man til nå har fått inn har vært av forskjellig art: strafferett, husleierett, obligasjonsrett og erstatningsrett er representert, selv om hovedtyngden ligger på de familierettslige sakene. De sistnevnte ligger på

omtrent halvparten av de sakene vi har fått inn, dvs. omtrent samme fordeling som Fri rettshjelp for kvinners virksomhet ellers. De klientene som har oppsøkt oss, representerer ingen spesiell sosial klasse, eller et spesielt inntektsnivå. Alderen har vært fra 20-64 år. Virksomheten i kvinnehuset skal fortsette i januar, men ut over dette beror det hele på om vi får bevilgninger til driften i 1976.

5. Prosjektstillingen

5.I. Kort oppsummering av arbeidet.

For året 1975 ble det til Fri rettshjelp for kvinner bevilget 1/2 stilling for vitenskapelig assistent fra Forbruker- og administrasjonsdepartementet. 3/4 av denne bevilgningen er disponert av 3 medlemmer i Fri rettshjelp for kvinner, som sammen arbeider på en utredning om kvinners rett til arbeid. Utredningen tar sikte på å belyse hvilket vern kvinner i følge norsk lovgivning har i arbeidslivet. Det legges særlig vekt på kvinnens behov for særvern på grunn av biologiske og rollemessige funksjoner. Dernest er det gitt en kort redegjørelse for forsørgelseskonstruksjonen i familieretten, samt for kvinnens trygderettslige stilling som enslig forsørger. Arbeidet vil være ferdig ut på nyåret og vil da bli tilsendt FAD.

6. De prinsipielle arbeidsoppgavene.

6.I. Denne delen av virksomheten var i vårsemesteret noe hemmet av den store saksmengden. De enkelte gruppene søkte imidlertid å finne frem til generelle problemstillinger ut fra de enkelte henvendelsene, og sette disse i større juridisk og kvinnepolitisk sammenheng.

6.1.1. Tidlig i semesteret begynte arbeidet med å forberede et enternt seminar. Emnet for seminaret var sosialdepartementets utredning om stønad til enslige forsørgere, NOU 1975: 18.

De enkelte gruppene ble tildelt hvert sitt område de skulle gå nærmere inn på. Det ble utarbeidet fyldige referater fra hver av gruppene som ble utsendt en tid før seminaret. Seminaret gikk over to dager, første dag med gruppediskusjoner. Gruppene var her sammensatt av jenter fra forskjellige saksbehandlergrupper. Deretter var det oppsummering av diskusjonen.

Andre dag fulgte plenumsdiskusjon med vekt på de mer prinsipielle sider ved utredningen, såsom reduksjon av enkepensjonen, betydningen av ekteskap eller ekteskapslignende forhold for retten til stønad o.a. De referater som ble skrevet under seminaret, samt det materiale som var laget på forhånd, ble deretter bearbeidet av en del av saksbehandlerne. Det ble på bakgrunn av dette utarbeidet et notat om utredningen som ble sent til en rekke departementer. Gruppereferatene samt notatet er vedlagt bak.

6.2. Høstsemesteret

6.2.1. Foredrag

Fri rettshjelp for kvinner har i høst drevet en utsrøkt foredragsvirksomhet. Her har vi behandlet kvinnens rettsstilling, særlig hennes stilling i ekteskapet og ved sepaesjon og skilsmisse, samliv uten vigsel, barnefordeling, adopsjon o.l

De innkomne saker har vist at det er et stort behov for opplysningsvirksomhet på dette området. Hvis det ble lagt mer arbeid i å opplyse folk om hvilke rettigheter de har, ville man utvilsomt spare mange for problemer, og dermed også bidra til å avhjelpe rettshjelpsbehovet.

Denne foredragsvirksomhet har tvunget hver av gruppene til å arbeide seg nøye gjennom de oven-

for skisserte problemkomplekser. Dette er noe vi vil få god nytte av i vårt videre arbeid, da svært mange av henvendelsene vi får faller innen for disse områder.

6.2.2. Prinsipielt arbeid i forbindelse med henvendelse
Forøvrig har det prinsipielle arbeid vært knyttet til de enkelte henvendelser. Særlig i høstsemesteret har vi hatt flere klienter som har oppfordret oss direkte til å ta opp problemet i videre sammenheng. Det er gledelig å merke at kvinner som befinner seg i en svært vanskelig situasjon, evner å sette det hele inn i en større sammenheng.

6.2.3. Seminaret i Danmark.

Det har i høstsemesteret vært to seminarer. Det første fant sted i Korsør i Danmark i midten av oktober. Seminaret strakte seg over fire hele dager og hadde deltagelse av kvinnelige jurister, juridiske lærere og studenter fra Danmark, Sverige, Island og Norge.

Emnene på dette "Første Nordiske Kvinnejuristmøte" var rettshjelp til kvinner, likestillingslovgivning og kvinnerett. Norge hadde 18 representanter, de fleste av disse medlemmer av Fri rettshjelp for kvinner, Norge er trolig det landet som er kommet lengst innen alle disse tre områdene, og vi fikk via dette seminaret brakt våre erfaringer videre til de andre landene, samtidig som vi også selv fikk nye impulser. Det var et grundig forberedt seminar, og alle var enige om at vi burde fortsette å arrangere felles nordiske seminarer.

6.2.4. Internt seminar.

Det andre seminaret ble arrangert i begynnelsen av desember og var et internt seminar for Fri rettshjelp for kvinners medlemmer. Den første dagen behandlet vi rettsgjelp gene-

relt. Fra dagsorden kan nevnes: offentlig kontra privat rettshjelp, oppsøkende kontra avventende rettshjelp, informativ rettshjelp - rettshjelp før konflikt er oppstått, og kvinners særskilte rettshjelpsbehov.

Den andre dagen behandlet vi mer inngående vår egen virksomhet, blant annet vårt forhold til Juss-Buss og til Kontoret for Fri Rettshjelp, og muntlig kontra skriftlig henvendelsesform (se for øvrig om dette under pkt. om arbeidet videre

7. Arbeidet fremover.

7.1. Målsettingsseminaret

På målsettingsseminaret i høst tok vi opp virksomheten vår til bred drøftelse. Det ble særlig diskutert hvorvidt den henvendelsesform vi har er egnet til å realisere de målsettinger vi har, i hvert fall et stykke på vei.

Det ble pekt på vanskelighetene ved en slik henvendelsesform, at vi ikke kan kontrollere saksomfanget og at vi ikke kan kontrollere om de råd vi gir når frem. Det ble forøvrig pekt på at dette forholdet nå faktisk har bedret seg, og det ble også diskutert alternative muligheter for en bedre kontakt med klientene.

Konklusjonen ble at vi skal fortsette med den skriftlige henvendelsesformen, men at det også er nødvendig å sette igang med å avdekke det faktiske rettshjelpsbehov blant kvinner. Det er også forventninger m.h.t. virksomheten i kvinnehuset. Det vil bli interessant å sammenligne disse to henvendelsesformene ved utgangen av neste år.

7.2. Samarbeid med Juss-Buss og Kontoret for Fri Rettshjelp.

Det er i høst drøftet muligheten for samarbeid med Juss-Buss. Det er drøftet muligheter for

samarbeid på forskjellige områder, økonomisk, på avgrensede områder eller et mer utstrakt samarbeid. Det er ikke kommet til noen avgjørelse, men det er nedsatt en gruppe innen Juss-Buss og innen Fri rettshjelp for kvinner som skal drøfte samarbeidet nærmere.

Det er også kontakt med Kontoret for Fri Rettshjelp for å få i stand en avtale slik at vi i større utstrekning kan henvise klienter til advokater som er tilknyttet kontoret. Dette er imidlertid også bare på et forberedende stadium.

7.3. Arbeidet videre.

Som ovenfor nevnt er det et utbredt ønske om å foreta en rettshjelpsundersøkelse på prosjektbasis. Dessuten bør det materialet som Fri rettshjelp for kvinner nå sitter inne med gjøres til gjenstand for en nærmere undersøkelse og en mer vitenskapelig bearbeidelse enn det som hittil har vært gjort.

Dette er oppgaver som vi håper å kunne ta fatt på allerede i løpet av neste år.